

Nr 363

Av herr Fälldin m. fl., *angående de korttidsanställdas förmåner inom den allmänna tilläggpensioneringen och sjukförsäkringen, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 298 i Första kammaren)

De praktiska erfarenheterna av den allmänna tilläggpensioneringen har redan nu, trots att erfarenheterna hittills huvudsakligen gällt med avgiftsuppbörden förknippade spörsmål, visat att pensionssystemet har betydande brister och avigsidor. En betydande reformering av systemet bör komma till stånd, inte endast med anledning av de speciella brister som ovan påtalats, utan även i syfte att få till stånd ett för olika grupper mera ändamålsenligt system för pensionering. Med hänsyn främst till att arbetsmarknadsparterna numera helt anpassat sig till lagstiftningen rörande den allmänna tilläggpensioneringen måste reformeringen bli en fråga på sikt och reformarbetet bedrivs successivt. I annat fall kan otillbörliga ingrepp i arbetsmarknadens förhandlingsfrågor och undandragande av grunden för gjorda pensionsutfästelser bli följd.

De hittillsvarande erfarenheterna har bekräftat och ytterligare klarlagt särskilt vissa brister och orättvisor, som påtalades vid förberedande av den nu gällande pensionslagstiftningen. Bl. a. gäller detta diskrimineringen av de s. k. korttidsanställda samt den komplicerade avgiftsuppbörden. Det är synnerligen angeläget att sådana brister och avigsidor elimineras snarast möjligt. Detta bör kunna ske utan nämnvärda tekniska olägenheter och utan att staten behöver ingripa i partsfrågorna på arbetsmarknaden.

Diskrimineringen av de korttidsanställda beror på olikhet i reglerna för beräkning av pensionsgrundande inkomst och för beräkning av avgiftsgrundande inkomst, i båda avseendena såvitt gäller inkomst av anställning. Vid beräkning av pensionsgrundande inkomst avdrages alltid hela basbeloppet, således utan reducering i de fall vederbörandes inkomst härrör från anställning, som ej varit s. k. heltidsanställning hela året. Vid beräkning av avgiftsgrundande inkomst reduceras basbeloppet i berörda fall i den utsträckning, som svarar mot den tid av året från vilken ifrågavarande inkomst ej härrör. Undantag från sistnämnda regel utgöres av anställning, för vilken ersättningen ej uppgår till 300 kronor. Dessa regler torde ha tillkommit i syfte att omöjliggöra avgiftsundanflykt av betydenhet genom anställningsbyten. De medför emellertid att de korttidsanställda, till skillnad från de heltidsanställda, ej får pensionsrätt i förhållande till den avgift som presterats. I en del fall kan betydande avgiftsbelopp erläggas, vid fullt

avgiftsuttag med all sannolikhet över halva tusentalet kronor, utan att någon pensionsrätt över huvud taget erhålles. I andra fall erhålles en viss pensionsrätt, som dock i större eller mindre utsträckning underskrider den erlagda avgiftens värde. En viss diskriminering sker i alla de fall då inkomsten härrör från s. k. heltidsanställning, som ej varat hela året, eller från s. k. deltidanställning, som varat hela året eller del av året. Bland de grupper som drabbas kan nämnas husmödrar och studerande som har förvärvsarbete på deltid eller som arbetar viss del av året som semestervikarier eller liknande samt företagare som har viss inkomst av anställning, t. ex. småbrukare som har skogsarbete viss tid på året. Diskrimineringen drabbar också sådana som till följd av t. ex. sjukdom eller arbetslöshet ej har möjlighet till förvärvsarbete hela året. De drabbade hör således till alldeles överväldigande del till de lägre inkomstgrupperna. Det måste betecknas som synnerligen otillfredsställande att dessa på nämnda sätt skall bidra till pensioneringen av dem, som befinner sig i ett bättre ekonomiskt läge.

En annan följd av de nämnda reglerna är såsom nämnts den synnerligen komplicerade redovisningen av pensionsavgifterna. Vid redovisningen av 1961 års avgifter har vissa ändringar vidtagits i redovisningsmaterialet i syfte att uppnå vissa administrativa lättnader. Det är emellertid uppenbart att en tillfredsställande redovisning och avgiftsuppbörd ej kan erhållas utan ändringar i nu gällande regler. Det bör bl. a. uppmärksammas att företagarna numera har en mängd periodiskt återkommande uppbörds- och redovisningsuppgifter för det allmännas räkning; källskatt sex gånger årligen, arbetsgivaravgift sex gånger årligen, i förekommande fall allmän varuskatt sex gånger årligen och i vissa fall speciella tillverknings- eller försäljningskatter tolv gånger årligen m. m. Härtill kommer redovisningar och uppgifter till arbetsmarknadsmyndigheterna, socialstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, taxeringsmyndigheterna, sjukkassa m. fl. angående sysselsättningen, omsättningen, löne- och kontrolluppgifter m. m. Med hänsyn till omfattningen av detta arbete är det givetvis angeläget att alla möjligheter till samordning och förenkling tillvaratages. De uttalanden härom som gjorts av riksdagen måste beaktas vid pågående utredningsarbete och i övriga sammanhang då dessa spörsmål beröres.

I fråga om de speciella spörsmål som här berörts, de korttidsanställdas ställning inom ATP-systemet och uppbörden och redovisningen av ATP-avgifterna, bör en tillfredsställande lösning kunna erhållas genom direkt samordning av uppbörden och redovisningen av å ena sidan ATP-avgift och å andra sidan källskatt. Arbetsgivaren skulle härvid på en och samma gång kunna redovisa resp. inleverera dels den källskatt som han är skyldig att avdraga på anställds lön, dels den ATP-avgift som han är skyldig att inbetala. Då grunden för beräkningen i båda fallen utgöres av den lön som tillkommer den anställde, skulle de nu helt åtskilda redovisningarna resp. uppbörderna i praktiken kunna sammanföras till ett moment och en för arbetsgivarna väsentlig förenkling och besparing uppnås. Det kan inte möta något hinder att för ATP-avgiften, som utgår med en enhetlig procentuell

andel av den avgiftsgrundande inkomsten, konstruera en tillförlitlig preliminär avgiftsskala, när det visat sig möjligt att konstruera en preliminär skatteskala, innefattande statlig inkomstskatt, skatt till landsting, borgerlig kommun och kyrklig kommun, tingshusmedel samt folkpensionsavgift och sjukförsäkringsavgift, av vilka en del utgår på den taxerade inkomsten och en del på den beskattningsbara inkomsten och av vilka en del varierar i storlek mellan olika kommuner och områden. Ett sådant uppbörds- och redovisningsförfarande skulle även medföra goda möjligheter till en rättvis ordning för de korttidsanställda. Det skulle nämligen vara möjligt att till dessa, om det visar sig att ATP-avgift erlagts utan att motsvarande pensionsrätt erhålles, återbetala den överskjutande delen av ATP-avgiften.

Med nu gällande ordning fastställs den pensionsgrundande inkomsten på grundval av vederbörandes självdeklaration och anges på vederbörandes debetsedel å slutlig skatt. Visar det sig därvid att vederbörande haft pensionsgrundande inkomst på grund av speciellt förvärvsarbete, för vilket ATP-avgift ej erlagts, påföres avgift härför den slutliga skattesedeln. Det kan givetvis inte möta några större svårigheter att i fall, då det av arbetsgivarens redovisning framgått att den erlagda ATP-avgiften överskrider den erhållna pensionsrätten, till arbetstagaren återbetala det överskjutande beloppet på samma sätt som nu överskjutande preliminär skatt. En för arbetstagarna säkrare ordning skulle erhållas om arbetsgivaren vid avlämnande av löneuppgift angav den å lönesumma belöpande ATP-avgift som erlagts i likhet med vad som nu sker beträffande avdragen preliminär skatt, emedan de då finge större möjligheter att kontrollera att avgift och pensionsgrundande inkomst tillkommit i riktig ordning. Då enligt här skisserade ordning uppbörd resp. redovisning av såväl preliminär skatt som ATP-avgift skall vara samtidig och sammanfallande, kan det inte möta svårighet att tillämpa ett sådant förfarande vid avlämnande av löneuppgift till skattemyndighet och anställd.

I detta sammanhang bör även uppmärksammas att det beträffande arbetsgivaravgiften till allmänna sjukförsäkringen nu gäller en ordning, som motsvarar vad som ovan anförts beträffande de korttidsanställdas ställning inom ATP. Om en kortvarigt anställd drabbas av yrkesskada utgår under de första 90 dagarna ej en sjukpenning som svarar mot den avgift som erlagts av arbetsgivaren, trots att denna avgift avser att täcka de kostnader för yrkesskador som belöper sig på den obligatoriska tilläggssjukpenningen. I vissa fall av korttidsanställning utgår ej tilläggssjukpenning över huvud taget, trots att arbetsgivaren erlagt avgift. Det är otillfredsställande ur arbetsgivarens synpunkt att den anställde i här nämnda fall ej får ett försäkringsskydd som svarar mot den erlagda avgiften. Den som blir ekonomiskt lidande är emellertid den anställde, som till följd av lagstiftningens utformning ej kan tillgodogöra sig det försäkringsskydd som ingår i andra anställdas vederlag för arbetet och ej heller äger utbetomma avgiften till den del denna överskrider hans försäkringsskydd. Även om det i dessa fall inte rör sig om så stora belopp som inom ATP är förhållandena således fullt

jämförbara. Då det därtill för arbetsgivarna och ur administrativ synpunkt vore av värde om den samordnade uppbörd resp. redovisningen av ATP-avgift och källskatt kunde inkludera även avgiften till sjukförsäkringen, bör här nämnda spörsmål beträffande de korttidsanställdas tilläggsjukpenning kunna lösas på samma sätt som ovan angivits beträffande motsvarande spörsmål inom ATP.

Givetvis vore det till fördel om en sådan samordnad skatte- och avgifts-uppbörd kunde innefatta även avgifterna till yrkesskadeförsäkring. Inom denna försäkring, som i yrkesskadefall avlöser allmänna sjukförsäkringen efter 90 dagar, finns inga korttidsanställningsproblem av förut nämnda art, och även i andra avseenden är yrkesskadeförsäkringen av speciell karaktär. Administrativa synpunkter talar dock för en samordning. Härvid bör uppmärksammas att, såsom framhölls bl. a. i proposition nr 45 vid 1960 års riksdag, yrkesskadeförsäkringens omfattning kommer att minska till följd av samordningssträvandena mellan främst sjukförsäkringen samt invaliditets- och efterlevnadspensioneringen. Mot bakgrunden av en effektiviserad rehabiliterings- och arbetsvård, som är en synnerligen angelägen fråga, ifrågasattes i nämnda sammanhang även, om det framgent kommer att finnas behov av en speciell yrkesskadeförsäkring som självständig försäkringsform. På nuvarande stadium och i detta sammanhang kan ej ställning tagas till dessa (materiella) samordningsproblem. Det bör dock poängteras att det vid övervägandena rörande dessa samordningsproblem bör eftersträvas sådana lösningar, som möjliggör att en ev. särskild yrkesskadeförsäkringsavgift på samma sätt som ATP-avgift och sjukförsäkringsavgift till fullo kan integreras i en samordnad avgifts- och skatteuppbörd, utformad enligt de riktlinjer som angivits i det föregående. Därest den slutliga samordningen tar avsevärd tid, bör den nuvarande yrkesskadeförsäkringsavgiften dessförinnan kunna inbetalas och redovisas samtidigt som källskatt, ATP-avgift och sjukförsäkringsavgift, även om den i sin nuvarande form inte helt kan inordnas i det system som ovan förordats för ATP-avgift och sjukförsäkringsavgift.

Av statsverkspropositionen framgår att förslag angående lag om allmän försäkring är att vänta till årets riksdag. Den allmänna försäkringen avses omfatta sjuk- och moderskapsförsäkring, folkpensionering och tilläggs-pensionering. Statsverkspropositionen lämnar frågorna om gränsdragning och fördelning mellan de olika beståndsdelarna, om möjligheterna till val av olika försäkringsnivåer och annan valfrihet öppna. I detta sammanhang kan därför endast poängteras att den aviserade omläggningen inte får leda till ökad stelhet och minskade möjligheter till anpassning efter individuella behov och omständigheter. Ökade möjligheter till personlig valfrihet måste i stället eftersträvas. Här förordade system skapar goda betingelser för utveckling i sådan riktning.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag i syfte att dels avlägsna inom ATP

och allmänna sjukförsäkringen nu förekommande diskriminering av korttidsanställda, dels underlätta administration, uppbörd och redovisning av arbetsgivarnas socialförsäkringsavgifter avseende ATP, allmänna sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen, allt i enlighet med de riktlinjer som i motionen angivits.

Stockholm den 25 januari 1962

Thorbjörn Fäldin

Erik Larsson

Jan-Ivan Nilsson

i Norderön

i Tvärålund